

ARTICULUS II.

DE NATURALI HUMANA BEATITUDINIS OBJECTO.

8. Quae fuerint et quam dissentientes hac de re Philosophorum sententiae videri potest apud Lactantium (1) et Augustinum (2). Tres tamen sunt celebriores: Epicurei in voluptatibus corporeis humanae beatitudinis objectum constituerunt; his assentiuntur etiam recentiores Islaamitae, eamque beatitudinem ad futuram vitam extendunt. Stoici cum Zenone et Socrate, in eo quod est *vivere convenienter naturae ac rationi*. Aristoteles cum suis in perfectissima operatione intellectus, non exclusis functionibus virtutum moralium, caeterisque bonis fortunae ac corporis. Hi omnes bonum dumtaxat creatum saltem immediate prae oculis habuerunt, nec de animi natura vel futura vita ac Deo ut par est iudicaverunt. Propius ad veritatem accessit Plato beatitudinem constituens in contemplatione cujusdam *universalis idae* boni; quae pariter si objecto physice reali deslituta supponeretur, foret tantum ideale ac illusorium beatitudinis objectum (3). Contra hos generatim sit

PROPOSITIO.

Nullum bonum creatum, sed solus Deus est objectum sufficiens (4) humanae beatitudinis.

9. Prob. 1^a. pars. Ex conditionibus (n. 7.) expositis,

(1) *Divinarum Institut.* libr. 3.

(2) *De Civit Dei* libr. 19.

(3) Aristoteles *Ethicor.* libr. 1. cap. 6. sententiam Platonis sui magistri pluribus insectatur, contendens nullum dari bonum univrsale, omne bonum esse determinatum. At Plato videtur considerasse non bonum universale in *abstracto*, quod utique nihil est, sive quatenus est tale non existit, sed bonum universale *objective* quatenus refertur ad summum bonum sive Deum. Hunc sensum Platonem attribuunt Dionisius, Justinus, Clemens Alexandrinus, Augustinus, alique, eumque sic vindicant. Id etiam forte colliges facillime ex Dialogo 6. *de Republica*.

(4) Consulto utimur hac voce *sufficiens* ut praescindamus a distinctione beatitudinis essentialis et accidentalis, et a quaestio-

objectum beatitudinis debet tantum propter se appeti, appetitum perfecte explere, omne malum excludere, et stabile ac indeficiens esse; haec autem, ut experientia et ratio ostendit, in nullo bono creato inveniuntur. Cum enim naturalis tendentia voluntatis nostrae sit in bonum universale sicut intellectus in verum, et cum bona creata seorsim vel collective sumpta sint semper quid particulare ac limitatum, et eorum alterum possit et quandoque debeat esse sine altero, nec quidquam in se habeant, unde ad aliquid aliud non referantur vel stabilitatem ac indeficientiam involvant; possunt quidem appetitum nostrae felicitatis allicere et acuire, minime tamen explere et quietum reddere; nam solus etiam metus amissionis eorum, et conflictus quo unius usus impedit plerumque usum alterius, sunt malum naturaliter ipsis conjunctum, et ab objecto beatitudinis omnino excludendum.

Praeterea bona creata vel sunt bona *fortunae*, ut divitiae, honor, gloria, potestas, robur, sanitas, pulchritudo corporis, vel bona *animi*, ut voluptas, morales virtutes, scientiae; jam vero nihil eorum potest in se habere rationem ultimi finis et beatitudinis humanae: 1°., divitiae *artificiales* ut sunt pecuniae, praedia etc. non appetuntur nisi ratione divitiarum *naturalium*, seu rerum necessariorum ad conservationem et commodum vitae praesentis; suntque omnes simul quid inferius bono intellectuali ac rationali, communes aequae bonis ac malis, maximeque instabiles. 2°., idem dicatur de honore, gloria et potestate; honor namque quaeritur quatenus est *alterius testimonium* cujusdam nostrae *excellendae*, unde a sapientioribus magis appetimus honorari; non perficit itaque honoratum, pendet ab opinione humana saepius fallaci et semper instabili, sicut et gloria seu fama, quae cum sit *clara cum laude notitia*, appetitur tantum ratione honoris, quem ex tali notitia expectamus; ergo sicut et honor nequit habere rationem ultimi finis. Potestas autem humana, ut ait Boetius (1) *sollicitudinum morsus expellere, formidinum aculeos vitare nequit*: est praeterea communis bonis ac malis, etiam invito auferri, et acquisita in perniciem trahere potest; quae omnia beatitudinis objecto competere nequeunt. 3°. Robur, sanitas, et pulchritudo corporis est homini communis

ne utrum bona creata saltem quaedam ad objectum secundarium beatitudinis pertineant, eamque accidentaliter augeant: tales namque quaestiones aut sunt inanes, aut parvi admodum ponderis.

(1) *De Consol.* libr. 3.

cum bellis, quemadmodum et sensitiva voluptas, quae ex bono delectabili secundum sensum percipitur, quaeque insuper indita est animali naturae propter operationem, et ejusdem conservationem; beatitudo autem quae sit ultimus finis, bonum hominis quatenus rationalis constituere debet, cui bono quanto magis quis inhaeret, tanto magis deberet perfici, cum e contrario quanto magis sensitivae voluptati quis indulget, tanto magis ad conditionem brutorum deprimitur, ineptusque ad intellectuales operationes efficitur. Videant itaque epicurei eorumque gregales quam nefandam homineque indignam beatitudinem praestolentur.

10. At neque morales virtutes et scientiae, quaeque utriusque functiones vel assecutionem subsequitur intellectualis voluptas, sunt objectum sufficiens humanae beatitudinis; tale namque forent, ut arguit Lessius (1), vel quatenus sunt in habitu, vel in actu: non primum, quia habitus non sunt propter se expetendi, sed propter actus, ab his ulterius perficiuntur, et sine his sive subsequenti eorum exercitio plerumque sunt et esse possunt. Non alterum, quia vel in omnibus actibus virtutum aut scientiarum consisteret, vel in singulis; non in omnibus simul, nam omnes actus virtutum et scientiarum, tum propter oppositionem tum successionem, a nemine exeri simultanee possunt, etiam aequivalenter (2): non in singulis; etenim et in se sunt aliquod bonum finitum, ac proinde forent dumtaxat pars beatitudinis, et eorum collectio nequit esse quid infinitum. Nonne etiam omnis humana scientia ignorantiae, et virtus imperfectioni sociatur?

Insuper omnes homines sensu quodam naturae rationalis, summum eorum bonum censent esse praemium virtutis, virtutisque functiones dirigunt in obsequium Dei omnis justitiae ac rectitudinis praeceptoris et custodis. Non sunt igitur morales virtutes objectum beatitudinis, sed medium ejusdem assequendae, ab ipso objecto distinctum, sicut opus mercenarii a mercede, et prava operatio a supplicio seu poena, distinguuntur. Praeterea, summum bonum sub ratione ultimi finis, debet mentes hominum posse sufficienter excitare

(1) *De summo Bono* libr. 1. cap. 7.

(2) Actus aliquis e. g. cognitiones qui intensione suae perfectionis aequivaleret cunctis scientiis, deberet simultanee exhibere *ens* sub omni illa multiplici relatione sub qua in diversis scientiis consideratur, vel potest considerari; quod ut per se patet, humanae mentis limites, quae ut plurimum dividendo et componendo cognoscit, evidenter superat.

ad bene vivendum; at pulchritudo virtutis et scientiarum, voluptatisque intellectualis utriusque functiones concomitantis, est quid valde abditum, et a paucis admodum altius dumtaxat ac sublimius rerum naturas scrutantibus percipitur.

11. Nullius autem sunt ponderis rationes aut potius assertiones adversariorum dicentium; omnes naturaliter appetere voluptatem et quidem ratione sui ac per se, illaque praesertim quae percipitur omni dolore excluso, veluti summo bono gaudere, ita ut quemadmodum summum malum vitam doloribus refertam ducere, ita summum bonum perpetuis frui animi et corporis voluptatibus, arbitrantur. Quin imo ipsam sapientiam et virtutes a nemine expeti, nec vitia respici, nisi tamquam media ad animi tranquillitatem procreandam et avertendum dolorem.

Respondemus etenim haec omnia nihil aliud inuere, quam naturale desiderium felicitatis (quae certe in aliquo animi bono cum exclusione omnis mali consistit) ita nobis insitum esse, ut modus ipse hujus tendentiae sit quoque naturalis, unde quidquid appetimus voluptatis cujusdam, vel potius delectationis et tranquillitatis animi causa appetimus; sed quia, ut dictum fuit, nullum bonum creatum par est huic desiderio explendo, et voluptates seu delectationes ipsae sunt propter operationem ac convenientem naturae honorum prosecutionem, ejusque effectus, patet hujusmodi voluptatem non esse illud bonum quod rationaliter debemus exquirere, neque eam a nobis ratione sui appeti; praesertim quod majorem sui sensum excitat dum quis e. g. honorem divitias sibi comparat, quam dum his potitus ea possidet, nova namque statim accenditur cupiditate, animi tranquillitatem amittit, novumque bonum inquit, ut nova iterum voluptate potiat.

12. Prob. II^a pars. Solum Deum seu increatum bonum esse sufficiens humanae beatitudinis objectum, potest in primis ostendi per exclusionem; ex eo scilicet, quod inter bonum creatum et increatum non detur medium, et duo fines simpliciter ultimi nequeant simultanee intendi; quodque solus Deus, utpote plenitudo et fons omnis entitatis, realitatis, ac perfectionis sic illud verum ac bonum perfectissimum, rationali nostro appetitui tendenti in omne verum ac bonum explendo, proportionatum. Deinde sicut (n.º 2.) ex naturali felicitatis appetitui intulimus debere aliquam beatitudinem necessario dari, ita quia appetitus iste tendit in bonum perfectum, quod praeter

Deum non datur, legitime infertur Deum tantum esse huiusmodi objectum: secus conditio humana deterior foret conditione brutorum, quorum appetitus proprio objecto non caret. Praeterea, ex principio in metaphysica probari solito (1) omnia scilicet entia tendere in Deum tamquam in ultimum finem, quem assequuntur, ut ostendit S. Thomas (2), per assimilationem bonitati divinae, sunt namque bona participata et solus Deus est ipsa sua bonitas, necesse est quod, ait idem Doctor (3) *intellectuales creaturae aliquo speciali modo ad ipsum pertingant: scilicet per suam propriam operationem intelligendo ipsum* (per hoc enim maxime assimilantur Deo): *unde oportet quod hoc sit finis intellectualis creaturae, scilicet intelligere Deum*. Atque huc pertinet quoque ejusdem argumentum 3^m. et 5^m. (4).

Neque hinc inferas caeteras res creatas esse beatitudinis capaces, quia ultimum finem seu Deum assequuntur: quamvis enim Deus sit finis ultimus omnium, non tamen eodem modo. Homo enim ad Dei imaginem conditus potest per suas actiones proxime attingere Deum, cognoscendo scilicet et amando, et ideo potest proprie assequi illum et esse beatus; hinc est quod homo dicitur inmedium te creatus propter Deum, non tantum ut manifestet e et attributa, sed etiam ut sub ratione simpliciter optimi ultimi boni eum assequatur.

Praeteriri tandem non possunt duo alia ejusdem S. Doctori argumenta, octavum nempe et nonum (5): «Naturaliter inest omnibus hominibus desiderium cognoscendi causas eorum quae videntur.... Nec sistit inquisitio quousque perveniatur ad primam causam, et tunc perfecte nos scire arbitramur, quando primam causam cognoscimus. Desiderat igitur homo naturaliter cognoscere primam causam quasi ul-

(1) Vide si lubet *Cosmologiae* art. ultim.

(2) *Contra Gent.* lib. 3.

(3) *ibidem* cap. 25.

(4) Ut horum argumentorum vis intelligatur, advertenda sunt tria velut principia seu notiones quas ibidem supponit S. Doctor: 1.º cognitionem per id perfici, quod cognoscibile constituitur in intellectu per sui similitudinem. 2.º, perfectius esse actu cognoscere quam solum in habitu vel potentia. 3.º, diversa entium genera diversimode participare divinam bonitatem, eidemque assimilari potissime per activitatem illorum.

(5) Ejusdem cap. 25. lib. 3. *contra Gent.*

«timum finem: prima autem omnium causa Deus est; est igitur ultimus finis hominis cognoscere Deum.»

«Cujuslibet effectus cogniti naturaliter homo causam scire desiderat, intellectus autem humanus cognosci ens universale: desiderat igitur naturaliter cognoscere causam ejus (1), quae solum Deus est.... Non est autem aliquis assecutus finem ultimum quousque naturale desiderium quiescat: non sufficit igitur ad felicitatem humanam, quae est ultimus finis, qualiscumque intelligibilis cognitio, nisi divina cognitio adsit, quae naturale desiderium quietet sicut ultimus finis; est igitur ultimus finis hominis ipsa Dei cognitio.»

13. Deum non esse humanae beatitudinis objectum arguunt in primis, ex eo quod sit ens infinitum, et animi facultates finitae; proinde nullam ad ipsum proportionem habentes, secus specificarentur ab objecto, et mutarent naturam. Confirmatur 1.º quia Deus est sibi objectum suae beatitudinis; non foret itaque discrimen infinitum inter objectum beatitudinis substantiae increatae et creatae. 2.º, quia quicumque beatitudinem appetunt, deberent appetere bonum infinitum, quod falsum est in his qui beatitudinem in improprio objecto reponunt. 3.º, quia cum supernaturalis quoque beatitudinis objectum, ut fides docet, sit Deus, nullum haberetur discrimen inter utramque beatitudinem.

Respondetur distinguendo. Inter facultates animi et infinitum objectum nulla quidem habetur proportio *naturae* non autem *habitudinis*, quae sita est, ut in fundamento monuimus, in eo quod homo ad Dei imaginem conditus habeat facultates tendentes in omne verum ac bonum, quale ens [revera cognoscibile] est tantum Deus, cui proinde cognoscendo et amando, licet in se ac *subjective* dicantur finitae pares sunt. Haec sane *habitudinis* proportio postulat *aliquam* proportionem *entitatis*, quatenus scilicet non debet esse fundata in nihilo, vel in ente irrationali; at non *omnimodam* nisi in casu quo facultates deberent attingere objectum adaequate, vel modo ejusdem naturae respondentis. Adest itaque inter infinitum objectum et finitas ani-

(1) Adverte S. Thomam non intelligere hic causam efficientem, esse enim *universale* ea non eget, sed *formalem* vel quasi *exemplarem*. Vide de hoc, si vacat *Metaphysicam* et praesertim *Ontolog.* art. 2. nu. 15. 16. 17. etc. et *Psycholog.* cap. 3. artic. 2. n. 59.

mae facultates sufficiens ex utraque parte proportio, ut scilicet *modo finito* valeat attingi infinitum objectum, quod propter plenitudinem suae realitatis quamvis simplicissimae, etiam *ex parte* est cognoscibile. Unde ut evidens est, nec facultates animi fieri debent infinitae, et mutare naturam; praesertim quod diversitas objecti dumtaxat extrinsece specificam facultatum differentiam constituit.

Hinc in primis colliges parvi esse ponderis paritatem, quae desumeretur ab improportione inter objecta mere intelligibilia et sensitivam facultatem; quasi nempe sicut haec habet omnimodam improportionem ad objecta mere intelligibilia et spiritalia attingenda, ita et mens nostra finita eandem aut etiam majorem improportionem haberet relate ad Deum objectum infinitum. Et sane paritas nullatenus subsistit; facultas namque sentiendi ex sui natura coarctatur ad unum determinatum et materiale objectum, e. g. visus ad colores, intellectus vero et voluntas humana tendunt in omne verum ac bonum.

Deinde patet responsio ad 1^m. Confirmationem: etenim in Deo ipsa sua bonitas, est sibi ipsi infinitum beatitudinis objectum *essentialiter, adaequate et comprehensive*, quatenus hoc modo, ut in metaphysica [1] probari solet, se ipsum cognoscit et amat, animus vero noster nisi per *participationem, naturaliter et inadaequate* potest attingere Deum, ergo adest infinitum discrimen *inter beatitudinem substantiae creatae et increatae ratione objecti formaliter considerati*.

Ad 2^m. Confirmationem dicimus etiam eos qui in falso sive improprio objecto beatitudinem reponunt, *implicitè* appetere bonum infinitum, quotiescumque aliquod bonum sub ratione fines simpliciter ultimi prosequuntur. Vide praeterea dicta superius (2).

Ad 3^m. Confirmationem *conc. antec. nego conseq.* Hoc ipso quod homo sit naturaliter aptus et ordinatus ad cognoscendum et amandum Deum, Deus est etiam naturele humanae beatitudinis objectum. Sed quia potest esse et revera est ordinatus homo ut fides docet, ad supernaturalem Dei assecutionem, qui status excedit conditiones et vires humanae naturae in se consideratae, nequit profecto homo attingere hunc statum nisi per modum et adjuncta super-

[1] Theologiae natural. cap. 2. artic. 4 prop 1 n. 56. et prop. 2. n. 61 in *nota* 2.

(2) N.º 6. in responsione ad 1^m et 2^m difficultatem.

naturalia; ergo utriusque beatitudinis discrimen desumitur ex parte modi et adjumentorum.

Urgent. Deus tantum naturaliter cognitus non explere beatitudinis appetitum; qui enim ita dumtaxat cognosceret, appeteret ulterius cognoscere et amare eum modo perfectiori ac supernaturali, ergo etc.

Resp. *Nego antec. et prob.* Humanae beatitudinis objectum explere debet rationalem hominis appetitum relate ad bona conditioni ac naturae appetentis proportionata et modo proportionato, cum haec tantum efficaciter ac rationabiliter queant desiderari. Jam vero in homine ad supernaturalem statum minime elevato desiderium supernaturaliter cognoscendi ac amandi Deum foret irrationabile, et a perfectae felicitatis statu alienum; ergo qui esset naturaliter tantum beatus, tale desiderium non haberet, similiter ac supernaturaliter beati non desiderant comprehendere Deum. Praeterea, qui Deo frueretur naturali dumtaxat modo, vel cognosceret vel non, perfectioris fruitionis modum; si primum, cognosceret simul eam sibi in debitam esse ideoque non appetendam; si alterum eam non appeteret, quia *ignoti nulla cupido*. Porro in possessione boni actu infiniti statuendus est quidam determinatus modus conditioni possidentis proportionatus, cum sive naturaliter sive supernaturaliter tale objectum possideatur, propter infinitatem suae realitatis, alia semper et alia perfectior ejusdem possessio, ac fruitio concipi queat.

14. Arguunt II°. Deus utpote ens spirituale nequit beate sensitivam hominis facultatem; utpote Creator ac Dominus nequit a creatura possideri: ergo nequit esse humanae beatitudinis objectum.

Resp. Ad 1^m Sufficit ut beatitudinis objectum valeat hominem reddere beatum secundum facultates eas per quas homo maxime assimilatur, et accedit ad summum bonum, quales profecto sunt facultates superiores; sensitiva autem facultas ad usum animalis vitae concessa, dirigit dumtaxat hominem ad bona corporea intellectualibus bonis inferiora, ipsique cum belluis communia; haec itaque facultas velut munere suo functa est, quando jam vitae animalis bonis usi sumus nec proinde per se exigit, aut spectata ejus natura potest fieri ut per eam homo suam beatitudinem assequatur.

Ad 2^m libenter concedimus Creatorem a creatura non posse possideri possessione, ut ajunt, *juridica et civili*, quae tribuit jus de re possessa, pro libito disponendi; similiter pos-

sessione physica, quae in quadam *materiali* per sensuum applicationem occupatione sive apprehensione sita foret: minime vero de possessione quidem *physica*, sed *intentionali* quae per intellectus apprehensionem et voluntatis prosecutionem fieri potest; per hos namque actus vitales animus vere, realiter, ac positive conjungitur Deo, eumque modo spirituali velut suum efficit, quod neutra ex parte repugnat; homo enim, ut loquitur S. Aug. (1) fructur Deo, *non sicut corpore, vel seipso animus, aut sicut amico amicus, sed sicut luce oculus* (2). Cum autem hujusmodi actus versentur circa bonum *objective reale*, non minus ac operationes materiales, sunt positivi, physici ac reales, et non merae tantum animi abstractiones, vel chimaerae. Et licet in praesenti humanae naturae conditione actus istius non exerantur sine aliqua molestia ac labore, tamen ex sui natura ad purissimam voluptatem ciendan sunt idonei, proinde sublata praesentis vitae conditione ad beatitudinem seu possessionem summi boni sufficientes.

Urgent. Quaestionem de summo bono esse idealem, cum nec in caeteris rerum generibus detur aliquid summum; secus, subdit Voltaire (3) eodem prorsus modo quaeri posset utrum detur summum caeruleum. Deinde, illud est unicuique summum bonum, quod maxime placet.

Resp. ad 1^m. Falsitas assertionis patet ex eo quod hic supponamus certissimam cognitionem existentiae Dei, qui absque dubio est unicum, verum, ac summum bonum. In coeteris rerum generibus, cum singulae sint finitae in realitate, nulla earum est *absolute summa*; *relative* autem summa in singulis generibus debet adesse; nisi velis negare differentiam secundum magis et minus; hinc illud erit e. g. *relative* summum caeruleum quod caeteris ejusdem generis in intensione hujusmodi coloris praestabit; licet forte et ip-

(1) *De civitat. Dei* libr. 8. cap. 8.

(2) Paritas haec est sive similitudo non autem identitas, deficit itaque a veritate, attamen imbecillitati humanae mentis, ut a sensibilibus ad intelligibilia gradum faciat, plurimum commodum adfert; oculus namque fere absque ulla sensibili ac molesta sui immutatione et affectione a luce afficitur, ea fruitur quin ullatenus consumere videatur. Similiter lux singulis pro cujusque oculi capacitate se totam videtur communicare, quin tamen decrescant, etc. idque *ad sensum* verum est in utroque systemate circa naturam lucis.

(3) *Dictionair. artic. Bien souverain.*

sum ab aliquo alio objecto adhuc intensioris coloris [si tamen existeret, et si nimia intensitas naturam coloris non mutaret] superari posset. Porro sicut consideratis rebus quibusvis sub ratione solius *entitatis* seu *esse*, necessario inferitur dari absolute primam causam vel *summum ens*, ita spectatis iisdem rebus sub ratione *bonitatis*, legitime inferimus *bonum absolute summum*.

Ad 2^m. Illud esse summum bonum quod cuique maxime placet secundum appetitum *naturalem*, quo ferimur in bonum in communi seu universale sub ratione perfectae nostrae felicitatis, verum est; quia in hac prosecutione liberi non sumus, et natura *per se* circa proprium non fallitur objectum. Non est tamen idem dicendum si sermo sit de appetitu *elicitato* juxta quem liberi sumus, possumusque, licet per summum nefas ac specie tenuis et tantum in praesenti vita, apprehendere aliquod bonum finitum tamquam nobis maxime placens in eoque nostram reponere *felicitatem*. Patet itaque aequivocatio assertionis.

ARTICULUS III.

DE FORMALI BEATITUDINE HUMANA.

15. Possessio seu assecutio objecti beatitudinis constituit beatitudinem *formalem*, id est, illud per quod beatus est revera actu beatus. Patet namque nullam rem a nobis distinctam posse nos beatos reddere, nisi nobis quodammodo applicetur et intime uniatur. Unio haec cum Deo debet necessario differre ab unione dependentiae et intimae penetrationis, quae proficiscuntur a divina in rebus omnibus praesentia per operationem, et substantiam; secus status beatitudinis etiam rebus inanimis convenire, et cum maxima etiam infelicitate sociari posset. Cum autem animus sit subjectum intrinsece activum et rationale, ejus unio cum beatitudinis objecto, spectato *praesertim solo ordine mere naturali*, (1)

(1) Dicimus, spectato *praesertim ordine mere naturali*, quamvis enim etiam supernaturalis beatitudo debeat applicari animo tamquam intrinsece activo et viventi, nihilominus quia haec superat vires et activitatem naturalem ejusdem animi, ejus actus in hac applicatione, ut docent Theologi, debent per aliquod supernaturale medium *sublimari* sive elevari.